

KORUNK MOZGATÓI I.

BIRÓ LAJOS
A SAJTÓ

MODERN KÖNYVTÁR
SZERKESZTI GÖMÖRI JENŐ

45. SZÁM

BUDAPEST, 1911

POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KIADASA

A sajjó annyi, mint az a tár-
sadalom, amelyben él.

(BIRÓ LAJOS)

BIRÓ LAJOS

eddig megjelent művei:

Bálványrombolók (Novellák)
Harminc novella
Huszonegy novella
Marie és más asszonyok (Novellák)
Elbeszélések
A diadalmas asszony (Regény)
Nyári zivatar (Regény)
Férfiak (Drámai játék)
A családi tűzhely (Egyfelvonásos-ciklus)
Kis drámák (Modern Könyvtár 13.)

Színpadon előadott művei:

Férfiak (Nemzeti Színház)
A családi tűzhely (Magyar Színház)
Sárga Liliom (Magyar Színház)

A szerző minden jogot fentart magának, a fordítás jogát is

A Modern Könyvtár 1910. június havában indult meg

A MODERN KÖNYVTÁR SZERKESZTŐSÉGE:

VIII. KERÜLET, VAS-UCCA15/b., I. EM. 18.

TELEFON: 6—89

A SAJTO

A pohárköszöntő alacsony műfaj. És minden pohárköszöntők között a legundorítóbbak azok, amelyeket hivatalos és nem hivatalos céccóknál — utolsóelőttinek, de lehetőleg utolsónak — kelletlenül, sőt néha fogcsikorgatva a sajtóra szokás mondani.

Ahány ilyen pohárköszöntőt hallottam, abban még minden intézménynek nevezték a sajtót. A sajtó: intézmény! Mintha a mértékHITELESÍTŐ hivatalról vagy a bábolnai gyógykovács-tanfolyamról volna szó.

Mindig nevetségesnek találtam, ha a sajtót felköszöntötték. A sajtónak nem jár felköszöntő sehol, a sajtónak nem jár köszönet semmiért. Ha a sajtó segített megteremteni: lelenházat, rabsegélyező-egyletet, tulipán-szövetséget, az nem érdem, amelyért köszönet fizetsége jár. A sajtó segített, mert ez a természete. Segített, mert nem tehetett másképen.

Aki ujságíró ezt nem érti, az megérdemli, hogy a jelenlétében felköszöntsék és intézménynek nevezzék a sajtót. Intézménynek, mint a mértékHITELESÍTŐ hivatalt. Aki érti, az bosszankodni fog a kelletlen pohárköszöntőkön. Mert tudja, hogy a sajtó nem intézmény, nem embereknek, egyesüléseknek, társadalmaknak tudatos csinálmánya, hanem része a társadalomnak, maga a társadalom. Valamikor, a lelkesedés fiatal éveiben úgy mondtuk ezt, hogy a sajtó az emberiség nagy organizmusának szívedobbanása. Ma annyit mondunk, hogy a sajtó természeti jelenség, mint maga a társadalom.

A sajtót így kell és csak így lehet nézni. A sajtó annyit, mint az a társadalom, amelyben él. Aki sajtót mond, társadalmat mond.

1. A SAJTÓ ÉS A KOZONSÉG

77

A sajtó állapota, helyzete, hangja, nivója annak a társadalomnak a képét tükrözi, amelyben ez a sajtó dolgozik, tanít, rikácsol, virágzik és revolverez. Jászi Oszkár nagyon meggyőzően magyarázza a *Művészet és Erkölcse*-ben, hogy egészen új dolgot semmiféle író nem írhat. Az író csak azt írhatja, aminek a befogadására a tömeg — egy nagy tömeg vagy egy kis tömeg — elő van készítve. Amennyivel gyorsabb, fürgébb és léhább az újságírói munka az íróinál, annyival inkább áll ez az igazság a sajtóra.

Az újság nem írhat mást, csak azt, amit a közönség gondol. Semmiről nem írhat mást, semmit nem írhat másképen. Legfeljebb világosabban írja, legfeljebb stilizálva írja, legfeljebb szelidít vagy torzít rajta, de az újság emberről, eseményről — és minden írásnak ember vagy esemény a tárgya — nem írhat mást, mint amit a közönségének akármelyik tagja írna, ha írni tudna és ha a saját gondolatát világosan látná.

Mennyire igaz ez, azt száz példával bizonyíthatja mindenki, aki az újságcsinálás legbelsőbb kis titkait — a szerkesztői szobában és a kiadói szobákban meghúzódó kis titkokskákat — ismeri. Annyira igaz, hogy az egyik igen előkelő és sok izléssel szerkesztett nagy magyar lap — Az Újság — első számában nyíltan bejelentette, hogy a szerkesztés vezérelve az új lapnál ez lesz:

— Vajjon mit szól hozzá Pálffy Ferenc Szegeden?

Tessék meggondolni: ez a lap egy olyan nagykaliberű — bár reakciós — államférfi politikáját szolgálta, mint Tisza István, a szerkesztőségében olyan emberek ültek, mint Herczeg Ferenc, Mikszáth Kálmán, Kóbor Tamás. És ez a lap — a naiv, de az újságírás egész lelkét megvilágító val-

lomása szerint — nem a Tisza István, nem a Herczeg Ferenc, nem a Kóbor Tamás véleményét akarta leírni, hanem el akarta találni a Pálffy Ferencét. Aki végre — nagyon jeles és érdemes ember léteére is — csak Pálffy Ferenc volt.

A Pálffy Ferenc véleményét eltalálni — tegyük ezt mindjárt hozzá — sikerült is. A lapnak nagy sikere volt. A Kóbor Tamás véleményeivel kevésbé lett volna.

Ez egy példa. De van száz. Kiadók, akik rárontanak a szerkesztőkre, szerkesztők, akik letelefonoznak a kiadóhivatalba, hogy vajjon hány — mondjuk — a zsidó előfizető, öreg újságírók, akik kinevetik a lelkes fiatal, igazságok és meggyőződések, amelyek a redakcióban elvetélnek, mert — becsület ide, becsület oda — a közönség nem tűri, hogy bizonyos igazságokat neki szemébe mondjanak: százzámra vannak ilyen keserves, ilyen egészen megszozott és mindennapos esetek.

Az újság csak azt írhatja, amit a közönség gondol. Két dolog következik ebből. Az egyik az újságra, a másik az újságíróra vonatkozik.

1. Az az újság, amelyik nem azt írja, amit a közönség gondol, nem élhet meg.

2. A jó újságíró első kvalitása: megérezni, kitalálni azt, habozás nélkül rátapintani arra, amit a közönség egy emberről, aki ma bukkant fel, egy eseményről, amely ebben a percben történt, gondolna és mondana, ha módjában volna.

* * *

Tehát kitalálni azt, amit a közönség gondol. Az újság-sikernek ez a titka. (Nem az egyetlen, sok más van még, de ez az első.) Olyan újság, amelyik egyébként keveset nyújt a közönségnek, de amikor véleményt mond, a közönség véleményét mondja: boldogulhat. De olyan újság, amelyik a mindennapos ítélezés során nem a közönségben előre megfogalmazott ítéleteket hozza meg: nem boldogulhat, ha

megfeszül is, és ha formában, anyagban, gyorsaságban, frissességben elsőrendű is, amit ad.

Ha egyetlen — kissé paradox — mondásba akarja az ember ezeket a tanulságokat összegyűjteni, akkor ezt mondhatja: egy lapot vagy a becsületessége, vagy a becstelensége pusztít el. A becsületessége pusztítja el, ha mindig a maga véleményét, a szerkesztőinek becsületes ítéletét, esetleg előkelő igazságait mondja el, a becstelensége pusztítja el, ha szőröstől-bőröstől eladta magát és például mindig a kormány véleményét nyomtatja le.

Egy magas nivójú — egy igazán magas nivóju — lap, egy igazán becsületes újság ha megindulna: a halál bélyege volna az arcán születésekor. Az a lap, amelyik jót tételez fel a közönségről, amelyik az úgynevezett nivót emelni akarja: az meghal. A közönségnek nem a józanságára, az okosságára, az izlésére kell számítani, hanem az elfogultságaira, a gyűlöleteire, az izléstelenségeire.

Az újságolvasó kényúr — ügyvéd, vagy szatócs, vagy földbirtokos vagy honvédszázados — a legkedvesebb újságjának sem tudja megbocsátani, ha egyszer olyan ítéletet mond, amely az ő szuverén ítéletével ellenkezik.

Vannak kérdések, amelyekben a közönség egyáltalában nem tűr semmiféle eltérést azoktól a dogmáktól, amelyek láthatatlanul le vannak írva a tömeglélekről olyan hangosan és világosan beszélő kiadóhivatali könyvekben. A nemzeti kérdéstről például magyar lapnak egyenesen lehetetlen leírnia akár a legvilágosabb igazságokat is, különbeni lapvisszaküldetések, »lemondások«, felháborodott levelek érkezésének terhe alatt. Az újságíró ilyenkor tartozik vak lenni, süket lenni, hülye lenni; és ha utálja magát, és ha leköpi a tollát elkeseredésében: tartozik ész nélkül és meggondolás nélkül üvöltöni az üvöltőkkel.

Ignotusnak van egy érdekes és az értők számára szászorosán igaz mondása: az újság hazudik. Mindíg hazudik, minden újság hazudik. Mit jelent ez? Egy példa megmondja.

Tessék elgondolni egy ellenzéki újság szerkesztőjét. Ez

a szerkesztő megkapja azt a hirt, hogy a kormány valami igen derék dolgot csinált. (Végre a legrosszabb kormány is csinál néha egy derék dolgot.) Ez a szerkesztő akkor ezt fogja mondani, vagy ha nem is mondja, hát gondolja és ha nem gondolja — hiszen az ilyesmi olyan gyakran történik meg, hogy az elhatározás és a cselekedet minden gondolattevékenység nélkül rögtön megszületik — tehát, ha nem gondolja, ez a gondolat ül az elhatározása mögött:

— Ha én most megírom, hogy a kormány derék dolgot csinált, akkor nemcsak taktikai előnyhöz juttatom az ellenfeleimet, hanem kiteszem magamat a saját közönségem haragjának és gyanúsításainak is. Holnapután tíz levelet hoz a posta, amelyben megkérdezik, hogy megvettek-e már bennünket is. És a kávéházban harsogó kacajjal fogják elvtársaim a lapot elhajítani és száz ember hallja, amint a politikai bölcsességben felülmulhatatlan törzsvendég elrikkantja magát, hogy vagy hülye vagyok, vagy gazember. Tehát: én vagy elsikkasztom a kormány derék cselekedetét, írván róla két hasáb helyett tíz sort, vagy magam is meggyanusítom a kormányt, vagy csúfolódom rajta, vagy végül erről a derék dologról azt írom, hogy gázság és hazáárulás.

...És a legtöbbször az iródik, hogy gázság és hazáárulás.

Az újság tehát hazudik. És ez az eset nem is a legrosszabb eset. Sőt: ez a legjobb. Mert a feltevése az, hogy a nagy elvi ellentétek mellett, a nagy elvi küzdelem kedvéért — igaz, hogy taktikából, de becsületes hátsó gondolattal — árultatott el egyszer az igazság. Ezt az árulást minden lapnak minden nap el kell követnie, mert minden lapközönségnek megvannak a maga elfogultságai, gyűlöletei és gyanakvásai.

Már most: vannak lapok, amelyek az ilyen kis árulásokat igyekeznek korlátozni és vannak lapok, amelyek az ilyen árulásokból rendszert csinálnak. Minden újság hazudik. Becsületes újság az az újság, amely ezeket a hazugságo-

kat egy meggyőződés, egy elv, egy hit szolgálatában követi el és becsstelen az, amely tudatosan és szándékosan műveli, amely rendszert csinál belőle, amely ezért, ebből és ennek él.

Azaz: álljunk meg. Az emberekről, akik egy ilyen lapot csinálnak, talán lehet véleményt mondani, magáról a lapról nem. Az újság a közönség meggyőződéseinek, hajlandóságainak a tükre. Aki rendszeresen elárulja a meggyőződéseit és a siker kedvéért hazudik ma és holnap és mindörökké, az lehet megvetendő ember. Maga a hazugság kellett a közönségnek. A prostituált néha lehet megvetendő, maga a prostitúció egy társadalmi jelenség.

Aki azonban a prostitúciót kívánók elé a szüzesség dicséretével lép: az kikacagtatik. És éhen halhat. Aki Szent Bertalan éjszakát akar, annak maga Jézus Krisztus is hiába beszél a szeretetről. Ha tehát egy újság napfényragyogású igazságokkal áll is a hazugságot kívánó közönség elé: meghal. Megöli a becsületessége.

És a becsstelensége? Az is ölhét. Ha a saját véleményét egészen felfüggeszti, ha egészen eladta magát, ha a közönség elveszti azt az illuziót, hogy szabad és független emberek szabad és független ítéletét hallja, akkor meghalt az újság.

Az alázatossági görcsbe esett előfizetési felhívásokban, amelyek áhitattal hörgik, hogy a közönség a mi egyetlen urunk és parancsolónk, nagy igazság van, sokkal nagyobb, mint ahogy az írója és az olvasója talán gondolja. Igen: közönség az ura és parancsolója az újságnak. És nincs kormány a világon, egyáltalában nincs úr a világon, amelyik egy elterjedt és erős újságot kárpótolhatna a függetlensége látszatáért. Az a lap, amelyik eladta magát, meghal.

Az ügyesen és okosan vezetett lapok nem is adják el magukat soha egészen. Csak félig. Egyrészt mindig fenntartják a függetlenségük látszatát, a kritikájuk szabadságát egy bizonyos irányban, másrészt rendszeresen elfordulnak minden kormánytól, mihelyt nagyon nagyon népszerűtlenné kezd válni.

Nagy lapvállalatok ilyen módon az okos adminisztrálásnak egész rendszerét, bámulatosan finom és elmés rendszerét dolgozták ki. A rendszer szerint: támogatom a kormányt, amíg meglehetősen népszerű (kezdetben a legtöbb kormány többé-kevésbé az), támogatom és kiszivattyúzok belőle mindent, amit csak kiszivattyúzni lehet. Mikor eleget szivattyúztam és amikor a kormány népszerűtlenné kezd válni (valamikor minden kormány azzá lesz), akkor ellenzékbe megyek.

Amíg tehát egy ilyen ügyesen, okosan vezetett újság támogatja a kormányt, addig higgye el mindenki, hogy a kormánynak van valamelyes népszerűsége. Mert ha nem volna, akkor az az érzékeny finom műszer, amelyet kiadóhivatalnak neveznek, rögtön megmozdulna, a lap új vitorlákat feszítene ki, új szelet keresne és új zászlót röpitene fel az árbócre.

A közönség véleményének a hullámozását követni: ez a legnagyobb lapsikerek titka. Nem lenni okosabbnak, jobbnak, európaiabbnak, modernebbnek, mint a közönség: ezzel boldogulhat egy lap. Aki okosabb és jobb akar a közönségnél lenni: az elbukik.

2. A KÖZÖNSÉG

A közönség, amelyről itt annyi rossz íródott le, mi hát, milyen hát: milyenek az érzései, indulatai; ki ismeri, ki látta szemfől-szembe?

A közönséget, a közönség izlését, a közönség kegyosztogató kedvét, szeszélyeit senki sem ismeri. A legöregebb, a legtapasztaltabb, a legélesebb elméjű kiadók és szerkesztők sem. A siker az újságcsinálásban még sokkal rejtelmesebb és sokkal kiszámíthatatlanabb valami, mint a színpadon. Van egy-két tapogatózó feltevés, van egy-két megállapítás, de egészében véve, az újság voltaképen egy nagy sötétségbe prédikál vagy rikoltoz bele és csak akkor tudja meg, hogy jól beszélt, ha taps nangzik fel a sötétségből válaszul a szavára.

Egy régi, tapasztalt lapkiadó a közönségről való tapasztalatait ebbe a goromba, de velős mondásba szokta összefoglalni:

— Külön-külön mindannyian okos, józan, finomlelkű és finom izlésű gentlemanek. De együtt: egy csürhe.

Egy illedelmesebb és tudományosabb magyarázat nyelvére lefordítva ez annyit jelent, hogy ön és én és ő, mihelyt tömegben vagyunk, nem a magunk lelkének a törvényei szerint gondolkozunk, hanem a tömeg lelkének a törvényei szerint. Az érzéseink és a cselekedeteink a kollektív lélekből fakadnak, és a legnagyobb ostobaságot követi el az, aki — ha velünk, tömeggel dolga van — egy kiművelt, kifinomodott, érzékeny és finyás egyéni lélekre számít, ahelyett, hogy az ösztöneinek engedő, az indulatait soha nem fékező, nem válogatós kollektív lélekre számítana.

Az újságolvasó közönség kollektív lelkének bizonyára megvannak a maga törvényei. Ezeket a törvényeket azon-

ban a szerkesztőségek és az adminisztrációk nem ismerik, és csak valamely különös hatodik érzék, az újságcsináló ösztön súgja meg a legtöbb esetben mit kell tenni, hogyan kell írni. A meglepetések azonban mindennaposak.

Csodálatos például, hogy bizonyos dolgokban mennyire hiányzik a közönség kritikája. Van rá eset, hogy egy igazán kiváló író — egy íróművész, egy nagytudású szikrázó elméjű *chroniqueur* — teremt például valami új krónikafajtát. A közönség el van ragadtatva tőle, a lapnak és az írónak óriási sikerei vannak. Az író azután elmegy a laptól, vagy meghal, vagy abbahagyja a dolgot. És ugyanazon a helyen, ugyanolyan betűkből más írja a krónikát. Hiányzik az első író tudása, elméssége, írásművészete. És a közönség észre sem veszi a változást. De azután a második író is elmegy a laptól. És egy harmadik jön. A harmadik is írja ugyanott, ugyanazt a krónikát. És a krónika most már teljesen elzüllött. Lapos, ízetlen, tudátlékos, nagyképű, dadogó, ostoba. És a közönség észre sem veszi a változást.

Miért? Ha mindegy, hogy ki írja azt a krónikát, miért fogadta akkor egy hangos és a kiadónak a Wertheim-szekrényét is örömmel megborzongató újjongás az első krónikát: az okosat, a szellemeset, a művészt? És ha a művészet volt az, ami a krónikának születésekor sikert szerzett, miért nem utasítja vissza a közönség a lapos utánzást? És másutt meg miért csillog a legmagasabb rendű újságírói és írói művészet hiába? Azt lehetne mondani, hogy a közönség konzervatív, ragaszkodik az újságja formájához, betűihez, papírjához. Ebben van is igazság. De akkor meg miért elég néha egy egészen jelentéktelen hiba arra, hogy nagy tömegek elforduljanak egy újságtól és miért veszíti el egy — kiadói szempontból — elhibázott *campagne* miatt némely újság az egész olvasóközönségét? Holott vannak lapok, amelyekből minden kihullott már, ami valaha sikert szerzett nekik és, a sikerük még mindig olyan nagy, mint a legfényesebb napjaikban. A kollektív lélek titkai ezek.

Valamelyes biztossággal a sikerre csak akkor lehet számítani, ha ennek a nagy, rejtelmes, sötét léleknek az indulatait érintik újjal. Ha feltűnő, meglepő, elkápráztató, dűhbe hozó, kárörömet ébresztő hírrel lehet neki szolgálni.

És itt eljutottunk ahhoz a nagy kérdéshez, az újságcsinálásnak ahhoz a minden órában aktuális kérdéséhez: mi a szenzáció?

Voltaképen senki sem tudja, de minden újságíró érzi; keveset okoskodnak róla, de mindig meg akarják csinálni; az újságműhelyekben mindig az ajkon lebegő szó, a közvélemény nagy izgatószer, az újságfogyasztás, a példányszám csodahatású emelője: a szenzáció.

Szenzáció minden, ami tömegindulatot rezzent meg; mint ahogy villamosütésre megrezzen az élő test, úgy rezzen meg és úgy rezzenjen meg a szenzációra a tömeglélek. Ami általános örömet vagy — még inkább — kárörömet, ami száz ezreknek bánatot vagy részvétet okoz, ami nagyon várt, vagy nagyon váratlan, nagyon örvendetes vagy nagyon megdöbbsztő: az a hír szenzáció.

Egy kis olvasótáborra a legnagyobb szenzáció lehet a fehérnye titkáinak a megtalálása. De ez nem újságszenzáció. Újságszenzáció az, hogy egy cigányprimás megszöktetett egy grófkisasszonyt.

A szenzáció körülbelül az egyetlen újságtanyag, amelynek a hatására biztosan lehet számítani. Itt is nagy csalódások érhetik az embert, de egy jól értékelt, a szerkesztőségben jól megérezett, jól feltálat és ügyesen kiröpitett szenzáció majdnem mindig felveri a maga széles hullámgyűrűt a közönségben.

Ennek azután a legtermészetesebb következménye az, hogy minden újság igyekszik minél több és minél nagyobb szenzációval szolgálni. Eseményes idökben ez könnyű dolog. Eseményes idök különben is emelik az újságfogyasztást; így a magyar újságfogyasztás eddig kétségtelenül az úgynevezett nemzeti ellenállás idején érte el a maximumát. Ilyenkor szenzációkkal szolgálni — minden lapnak, amelynek a hírszol-

gálata, összeköttetései, szerkesztősége jó és erős — könnyen megy.

Mikor azonban az eseményes idők elmúlnak, mikor a verseny élesedik és az amugy is hanyatló újsáfogyasztást minden áron galvanizálni kell, akkor jönnek a csinált szenzációk. A gazdag, nagy külföldi lapok expedíciókat szerveznek; Gordon Bennet elküldi Stanleyt Afrikába, egy másik amerikai lap elküldi Wellmannt léghajón az északi sarkra, a Lokalanzeiger külön hajót küld a Wellmann felszállításához, a magyar lap pedig, már az amelyik, titkokat kapar ki, gázságokat nyomoz ki, panamákat leplez le. A komoly szenzációknak megmaradtak a keretei; a nagy betűk, a nagy címek, a kiáltó tipográfia. Ezeket a kereteket meg kell tölteni tartalommal; így lesz a szimpla öngyilkosságokból óriási dráma, így lesznek jó családapákból liliomtípró gazemberek, így lesz a semmitmondó politikai hírből aljas hazaárulás.

Mindez elsősorban az utcának dolgozó lapokra vonatkozik. Itt, ahol nincs meg a megbízható, stabilis előfizető tábor, ahol a járókelők zsebéből ki kell csikarni a sout vagy a pennyt, itt teremnek legbővebben azok a szenzációk, amelyeket csak az újságírói ügyesség vagy kiadói lelkiismeretlenség tett szenzációvá.

Lehet mondani nagyon súlyos és nagyon korholó szavakat a szenzációnak erről a kereséséről. Mondanak is. Aki azonban a korholó szavakat elmondják olyankor, amikor tógát öltenek, vagy amikor valamely szenzáció az ő bőrükre ment, amikor tehát a maguk lelke szerint beszélnek, ugyanazok mohó olvasóivá és élvezőivé válnak minden szenzációnak, mihelyt valami különös ok — az ítélkezés akarata, vagy a megbántottság fájdalma — ki nem emeli őket a tömegeből. Mihelyt ők is benne vannak a tömegben, mindjárt a kollektív lélek érzései szerint éreznek.

Ha külön-külön beszélsz azokkal az emberekkel, akik az utcán két krajcárt vagy egy krajcárt kikaparnak a zsebükből egy újságért, bizonyára kevés vérszomjas, mészár-

lásban gyönyörködő, vérszapot szerető embert találsz közöttük. Derék, jó, lágyszívű emberek. És egy budapesti krajcáros lap hosszú évek óta a legnagyobb sikereket akkor aratta, mikor Petróné meggyilkolta, feldarabolta, gyermekkosiban az utcán végigtolta az öreg ékszerészt és amikor a lap minden nap hasábokat írt erről az undorító gyilkosságról. A közönség vért akar, a közönségnek megvan tehát az ő akarata.

3. A SAJTÓ FEJLŐDÉSE

Az újság kapitalista vállalat. A tőke minden elhelyezkedésében mozgékony és finom szimatú. Az újságvállalatban elhelyezett tőkének ez a finom szimat a legfontosabb tulajdonsága. Ez a finom szimat tehát csodákat művel. Ha a közönségnek vér kell, a közönség vért kap.

Es ami kell neki, azt kap. Hazafiasság kell? A legnagyobb mértékben kap. Minden vasárnap egy hazaárulás főjön a fazekában? Fő. Lincselésre való biztatás kell? Megkapja. Uszítás a néger, a japán, az oláh, a zsidó ellen? Tessék parancsolni. Az újságvállalat csodálatos flairrel érzi meg, milyen ösztönök, milyen gyűlöletek kívánják magukat fölkelletni és lángra lobbantatni. Azok fölkelletnek és lángra lobbantatnak.

Minthogy azonban nem egy lap van és nem kettő, hanem tíz és húsz és száz és ezer, a verseny nekiveti magát annak a nemes feladatnak is, hogy az indulatokat és a sötét ösztönöket ki tudja leghathatósabban lángra lobbantani. A fejlődésnek egy bizonyos fokán tehát megjelenik a felülmúlhatatlan sajtó.

Nyomtatott Robespierrek kerülnek a piacra. A felülmúlhatatlanul hazafiasak, a felülmúlhatatlanul erkölcsösek, a felülmúlhatatlanul erényesek és puritánok. Megjelenik a sárga sajtó, a jingó sajtó, amelynek Amerikában hallatlan sikerei vannak, amely körülbelül mindenütt beköszönt a fejlődésnek egy bizonyos fokán, és amelyet szerencsések vagyunk már Magyarországon is üdvözölhetni.

De ez nem az utolsó szava a sajtó fejlődésének. Az óriási versenynek két másik következménye is van még. Az első az, hogy új lapot egyre nehezebb lesz, lassanként egészen lehetetlen lesz sok pénz nélkül megindítani,

másodsor, hogy az újságok nemcsak a szenzáció hajszolásában, hanem a komoly és nagystilű hírszolgálatban is versenyeznek egymással.

Először tehát pénz kell. Van rá néhány eset az utóbbi időből is, hogy ügyesség és kedvező konjunktúra kis pénzzel indult lapból is gazdag, virágzó vállalatot csinált, de ezek az esetek egyre kevesebbednek és lassanként lehetetlenné válnak. Az újságsikerhez pénz kell, sok pénz, nagy befektetések, ezrekre, tízezrekre és százazrekre menő kiadások, amelyek látszólag teljesen meddőek és amelyek csak hosszú idő eltelte után kamatoznak. A modern hírszolgálat természete épen olyan, hogy a világlapoknak például Belgrádban állandó tudósítót kell tartaniok, hosszú ideig látszólag eredmény nélkül fizetniök, mert egyszer csak királyt gyilkolnak Belgrádban és akkor egy félnapos — istenem, egy óriási félnapos — előnye van annak a lapnak, amelyik sokáig hiába fizette a belgrádi tudósítót. És mi egy világ-lapnak Belgrád, az egy magyar lapnak például Szatmár-Németi.

Ez a verseny aztán csodákat művel a hírszolgálatban, Arról, amit azután itt képesek a lapok produkálni, amit egy-két magyar lap is produkált az utóbbi időben, arról a gyorsaságról, elevenségről, ügyességről, ötletességről, amely így azután a hírszolgálat szekerébe szegődik, arról csak tisztelettel és csodálattal lehet beszélni.

Ez a verseny, a hírszolgálatnak ez a csodásan fejlett volta rányomja a bélyegét az egész modern újságra és átalakítja az újságcsinálás egész módját. Az újságban egyre nagyobb úr lesz a riport, a szerkesztőségben egyre fontosabb ember a riportter — az újságok szerkesztőségei nemsokára alig is állnak másból, mint riporterekből: rendőri, közigazdasági, színházi, törvényszéki, tőzsdei, irodalmi riporterekből.

A magyar lapoknál ez az átalakulás lassan megy. Egy magyar újság tegnap még és ma is még voltaképen egyetlen olvasmánya, irodalmi, tudományos, jogi, gazdasági lek-

türje volt az olvasójának. Ez az állapot azonban nem maradhat meg így változatlanul. A gazdasági élet fejlődésével, a kultúra emelkedésével, a forgalom gyorsabbodásával vele jár az, hogy az újság lassanként kihullatja magából az irodalmat, a tudományt, a jogot, a filozófiát. Megmarad: a tudósítás, a recenzió, a hír, a riport. Irodalmat tessék a könyvekben és az irodalmi lapokban, tudományt a tudományos folyóiratokban keresni.

A nagy világlapok azt a vonzó erőt, amely így elvész, úgy igyekeznek pótolni, hogy mellékletet adnak. A Berliner Tageblatt hat mellékújságot ad egy héten az olvasóinak: egy irodalmi, egy gazdasági, egy technikai... minden napra egyet. A Corriere della Sera-nak valami három illusztrált ingyen melléklapja van. Ilyesmire kényszerednek lassankint az összes lapok.

A fejlődésnek ez az iránya, a riportnak ez az úrrá válása kiszorítja a lapokból még a politikát is, amely pedig bizonyos körülmények között a főelőfizetőszerző. Németországban egész csomó szintelen lap van már, amely politikával csak akkor foglalkozik, ha semmiképen el nem kerülhet és amely akkor is lehetőleg csak referál.

Az újság hatalma: a publicitás, a minél szélesebb nyilvánosság, a minél nagyobb példányszám. Ezért folytatja az újságvállalatokban lévő tőke a legnagyobb küzdelmet. Ez az az eredmény, amely szinte rögtön készpénzre váltható be a hirdetések révén. A milliós és százezres példányszámban nyomott külföldi lapoknak a hirdetések egyenesen többet jövedelmeznek, mint az előfizetés és az elárúsítás. Minden nagy lapnak vannak számai — egyik-másik világlapnak szinte minden száma ilyen — amelyre a kiadó egyenesen ráfizet. A papir többbe kerül, mint az az egy-két penny vagy sou, amit a vevő az újságért fizet. A ráfizetés és a lap egész költsége a hirdetésekéből kerül ki.

Brüsszelben megjelenik egy újság — jól szerkesztett, gazdag tartalmú, eleven — amelyet ingyen adnak mindenkinek. A lapot a hirdetései tartják fönn.

Ehhez még egyet kell hozzávenni. Az újság szedése, kinyomtatása egyre gyorsabbá lesz. Az olvasónak egyre gyorsabban van szüksége az egyre gyorsabban — nem-sokára talán drótnélküli távirattal — érkező hírekre. (A Frankfurter Zeitung minden nap ötször jelenik meg.) Az újságvállalatok egyre gazdagabbak lesznek és egyre több újság kerül egy vállalatnak a kezébe. (Bécsben öt újság egyesült egy szindikátusban és Berlinben Scherl minden évben alapít vagy vesz egy lapot.)

A sajtó fejlődésének a tendenciája tehát ez:

a lapban a riport az úr;

a lap egyre olcsóbb lesz és egyre jobban a nagy tömegeknek készül.

Ez a fejlődés a kapitalizmus fejlődésével, az újságvállalatok egyre nagyobbodó arányaival, a technika haladásával, egyre gyorsul; és a fejlődés tetőpontján alighanem egy hallatlanul olcsó, hírszolgálatban csodálatosan fejlett, hírekkel teletömött, keveset politizáló és semmit sem tanító, napjában többször megjelenő nagy újság van.

Amelytől azonban a gyönyörködtetés és a tanítás szerepét átvették a revuek, a könyvek, a szakszervezetek, a szabad iskolák.

4. AZ ANTIZSURNALIZMUS

A sajtó sokkal erősebb és sokkal hatalmasabb, sokkal több erénye és sokkal több vétké van, sokkal több egyéni érdeket és sokkal több osztályérdeket taposott meg, semhogy nagyon sok ellenséget ne szerzett volna magának. Maga az az érzés azonban, amelyet speciálisan Magyarországon antizsurnalizmusnak neveznek, a sok megbántott érdeknek a fogcsikorgatása, egy osztályérdeknek, a nagybirtokos arisztokráciának a vele szövethetett dzsentrinek és a belőlük élő, nagybirtokos-gondolkozással telített tisztviselő tábornak a gyűlölete az újság ellen.

Ez a hadsereg gyűlöli a kapitalizmust és mindazt, ami vele jár: a forgalom gyorsabbodását, a verseny élesedését, a termelés átalakulását. Gyűlöli, nem, mert kevésnek tartja, mert fejleszteni szeretné, mert bűnei vannak, mint ahogyan a szocializmus gyűlöli, hanem mert soknak tartja, mert vissza szeretné fejleszteni. A sajtó, a modern sajtó a kapitalizmus édes gyermeke. Még a szocialista sajtó is az. A sajtót megteremtette a kapitalizmus; a kapitalizmusra visszahat, a kapitalizmust emeli, fejleszti, növeli, útját egyengeti a sajtó. A sajtó morálja: a kapitalizmus morálja. A sajtó erkölcei a nagybirtok szemében vérlázítóan laza erkölcsök; a sajtó — még ha nem is akarja — minden nap letördös valamit abból az erkölcsi fölépítményből, tekintélytiszteletből, vallásosságból, amely a földbirtok érdekei fölé rakódott. Az antizsurnalizmus tehát a hatalmának vesztét érző, az ingadozó, a kormányzáshoz, az uralkodáshoz görcsösen ragaszkodó nagybirtokos-osztály és dzsentri gyűlölete az ajtón már kopogtató polgári Magyarország ellen.

Ezzel az antizsurnalizmussal könnyen le lehet számolni. A kapitalizmusnak vannak bűnei, de ezek maguk-

ban hordják a helyzet megjavulásának a lehetőségeit. A kapitalizmusnak vannak bűnei, de a kapitalisztikus gazdálkodás lépcsőfoka a fejlődésnek és óhajtott cél egy feudális berendezkedésű országban.

Ez az antizsurnalizmus épen olyan haladásellenes és épen olyan tarthatatlan és reménytelen, mint például az a makacsság, amellyel a nagybirtok az extenzív gazdálkodáshoz ragaszkodik.

Van azonban egy másik antizsurnalizmus is, amelyet szabad talán az intellektuellek antizsurnalizmusának elnevezni. Vannak finom lelkű, nagy tudású, csiszolt ízlésű, nagy érzékenységű emberek, a népet szerető, finomságokat kereső lelkűk, a haladás felesküdt katonái, akik megdöbbenve fordulnak el a sajtó lelkiismeretlenségeitől, felszínességeitől, izléstelenségeitől, akik megriadva fordulnak el a sajtó lárájától, harsonáitól és rikácsolásaitól. Akik azt mondják, hogy hiszen senkinek a becsülete nem biztos így, és akik úgy érzik, hogy a sajtó állandóan és rendszeresen durvítja az ízlést, ahelyett, hogy nemesítené.

Ez az antizsurnalizmus nem egészen igazságos, de egészen érthető. Nem igazságos, mert a sajtó bűnei olyan bűnök, mint a gyorsvonal bűnei, amely embereket visz, de embereket gázol el; mert a sajtó lelkiismeretlensége, felszínessége és izléstelensége, csak a legműveltebbeknek és legizlésesebbeknek lelkiismeretlenség és izléstelenség. Mert ki vádolhatja könnyelmű ítélkezéssel az újságot, mikor a bíró, akinek nem egy nap és egy óra alatt kell itélnie, hanem hetek és hónapok alatt, mikor a bíró szinte ugyanannyit téved, mint a sajtó. Nem egészen igazságos tehát ez az antizsurnalizmus sem, de egészen érthető. És itt azután más elintézés nincs, minthogy ezek a legműveltebbek és legcsiszoltabb ízlésűek fanyarul és fájó szívvel kiejtik a kezükből az újságot és egyre több szeretettel nyúlnak a könyv, a jó, az áldott, a szent könyv...

Az intellektuelleknek egy csapatát elveszíti az újság. Mint olvasókat, mint felszínes, a lapot átfutó olvasókat talán

nem, de mint híveket igen. Miért nem árthat meg azonban ez a veszteség a sajtónak? Mert abban a mértékben, amint fent — a kultura magaslatain — elveszít egy előkelő kis csapatot, abban a mértékben hódít meg lent irtatlan nagy táborokat, óriási, sötét masszákat, a végtelenségbe nyúló hadseregeket. A tudóst és az esztétát elveszíti, a népet megnyeri. Vannak néhányan, akiknek már nem szükséglet az újság és egyre többen lesznek, akiknek még életszükséglet. Akik számára reményt, világosságot, tudást, haladást, harcot, kulturát; mindent jelent. Az újság lefelé terjeszkedik, ezért válik mindig olcsóbbá, ezért lármáz, ezért kiabál, ezért handabandázik. És ez az utálatos lárma, ez a rút kiabálás és ez az ostoba handabandázás ott lenn kultúrfejlődést jelent; ami innen fentről a nívó leszállítása, az onnan lentől a nívó emelkedése. A sajtó fejlődésének az iránya az, hogy a gyökérszállait egyre mélyebbre, egyre messzebbre eregeti szét, egyre nagyobb tömegeket tesz olvasókká, egyre nagyobb tömegeknek teszi életszükségletté a betűt, az írást.

És hiába fakadunk ki néha megdöbbenve:

— Lehetséges-e az, hogy a sajtó a haladásnak az eszköze, a progresszióknak egy jelensége, holott a közönségnek a sajtóra való hatásából és a sajtónak a közönségre való hatásából csupa ízléstelenség, oktalan fanatizmus, vérszomjúság, brutalitás születik?

A sajtó mégis a haladás szerszáma. Mégis világosságot visz nagy sötétségekbe, írást visz az írástudatlanoknak, betűt az analfabétáknak. És ha egyre több embert nevel az önönmaga lenézésére, és ha egyre több embernek teszi fölöslegessé önönmagát, ha egyre több embert taszít a könyv felé, az is csak azt jelenti, hogy a fejlődésnek egy stációja, hogy kell, hogy törvényszerűen van és a természet nagy törvényei szerint él és dolgozik.

(A harmadik antizsurnalizmusról, a tökfilkók antizsurnalizmusáról nem érdemes sokat beszélni. Vannak emberek, többnyire siker után sóvárgók, többnyire ma-

gukat mellőzötteknek érzők, kivétel nélkül szűk agyúak, akik szidják a sajtót. Ha egyszer kiiródott a nevük, befogják a szájukat. Hallottam egyszer egy szűk koponyájú tiskálist: két óra hosszat szidta a sajtót. Pár ezer forintért mandátumot szerzett és most méz csepeg a szájából, ha újságról beszél. A tökfilkókkal nem érdemes törődni.)

Fel kell azonban vetni azt a kérdést: mit akar az anti-zsurnalizmus, legyen-e eredménye, vagy — még inkább — lehet-e eredménye? Az intellektuellek antizsurnalizmusa csak egy szomorú elfordulás. Itt a sajtó szabadságának a szükségessége sokkal inkább apriorisztikus meggyőződés, sem-hogy a sajtó szabadosságai egy fanyar kiábrándulásnál egyebet eredményezhetnének.

A nagybirtok antizsurnalizmusa (és a tökfilkóké) azonban nem merül ki a rezignációban. Itt nagyon is hangos a konzekvenciák levonása, innen gyakran felharsog hősiesen és hangosan az a kiáltás, hogy cenzura kell.

Tehát cenzura. Ne legyünk elfogultak és valljuk be, hogy a cenzura szükségességét mindnyájan éreztük már néha. A papir — a régi mondás szerint — igazán túlságosan türelmes és a rotációs gép néha igazán fertelmes dolgokat okád ki magából. A cenzura óhajtásával azonban úgy vagyunk, mint az abszolutizmussal. Egy bölcs, felvilágosodott, demokratikus, népszerűtő abszolutizmus nagyon kívánatos néha, mikor a parlamentek nagyon is undorítóak. De amint nincs állandó, okos, bölcs, jó abszolutizmus, épen úgy nincs állandó, okos, bölcs, jó cenzura. Intézménynyé egyik sem lehet. Amennyivel biztosabb, jobb, megnyugtatóbb, haladottabb és a haladást jobban szolgáló berendezkedés a parlament az abszolutizmusnál, annyival jobb a sajtó szabadsága a cenzuránál. A parlamentekkel (akármilyen utálatosak) majd csak kiverekedjük magunkat valahogyan egy igazságosabb, szebb társadalmi rendhez. A szabad sajtóval majd csak kiverekedjük magunkat az ízlés fejlődéséhez, a tudás terjedéséhez, a kultúra emelkedéséhez.

És végül — ezen kellett volna kezdeni — a cenzurát

nem is lehet megcsinálni. A forradalom előtti Párisban még egész erejében megvolt az abszolutizmus; még százezer szuronyra támaszkodott; még állottak a negyven láb magas bitók — amelyekről Carlyle beszél — amelyekre a jajgatókat felakasztották; és Páris csak úgy rajzott már a hangos, vakmerő, királyócsárló, arisztokrata vért követelő, tekintélyromboló röpiratoktól és újságoktól. Az abszolutizmus tehetetlen volt velük szemben.

És tiz év múlva, mikor törvénybe voltak iktatva az ember és a polgár jogai, miután a konvent segítséget kínált minden felszabadulni óhajtó népnek, miután Franciaország megküzdötte a világ legfelségesebb szabadságharcát, Napoleon egy rendelettel, egy kézmozdulattal megszüntette, szétmorzsolta az összes lapokat. A vérveszteségtől remegő, kifáradt, céljait félig elérte, papi és grófi birtokokon osztózkodó, polgárivá átalakult, pihenni vágyó Franciaországnak nem kellett már a szabad sajtó. Nem volt rá szüksége. A sajtó virágzásának, a sajtó szabadságának nem voltak meg az anyagi feltételei. Jöhetett a cenzura.

Amíg a sajtó szabadságára szükség van, addig a sajtó szabadságát érinteni nem lehet. És most, és — úgy látszik — még igen igen sokáig szüksége van rá a nyomorúságból magát lassan és nehezen kiküzködő emberiségnek.

5. A SAJTÓ KORRUPCIÓJA

Magán a publicitáson, az egészen legitim, nyíltan csinált és csaknem teljesen kifogástalan hirdetés-üzleten kívül háromféle dolgot szokás a sajtótól vásárolni:

1. dicséretet,
2. elhallgatást,

3. az igazságnak, a becsületes meggyőződésnek, a közérdeket szolgáló ítélkezésnek az ellenkezőjét: közgazdasági cikkekben, riportcikkekben, vezércikkekben.

Az első ellen alig lehet szólni. Ha az új bárók és új udvari tanácsosok becses életrajzukat sokszorítva kívánják a közönség elé terjeszteni, ne sajnáljanak érte egy kis pénzt. Amikor nyilvánvaló dolog, hogy a báróságokat és udvari tanácsosságokat pénzért árusítják, amikor tehát odafenn üzletnek tekintik azt, ami üzlet és amire eddig is csak a régiség rakott tiszteletet gerjesztő patinát, nevetséges volna, ha az újságok, ha üzleti vállalkozások ilyenkor finnyássági görcsbe esnének. Amikor cégéres tökfilkókról politikai tekintetek és más tekintetek miatt napról-napra az áhítat hangján kell írni, nevetséges volna, ha a báró úr nem kaphatna a pénzéért néhány jó szót. Ebben az üzletben egy van, ami kifogásolható, az, hogy nem üzik elég nyíltan. Ha nyíltan és bevallottan üznék, ha nyilvánvaló volna, hogy a báró úr sokszor épen úgy tartozik a — sokszor üzleti érdekeit is szolgáló — dicsérő sorokért az obulusokat lefizetni, mint a Van Houten kakaó, akkor ez az üzlet majdnem olyan korrektté válnék, mint a hirdetési üzlet. Megütközni csak az ütközletnek meg rajta, aki templomi szószéknek tekinti az újságot, ahelyett hogy üzleti vállalkozásnak tekintené, aki kinyilatkoztatás gyanánt olvassa a nyomtatott írást, ahelyett, hogy gyenge és gyarló emberi szó gyanánt olvasná.

...Meg lehet vásárolni a sajtó hallgatását. Hallgasson olyankor, amikor lármát kellene ütnie. Itt kevés a mentség. Még kevesebb ott, ahol hazugságokat vásárolnak meg a sajtótól.

Meg kell azonban mondani, hogy erre kevés a példa. A leglazább erkölcsű újságok is ritkán vállalkoznak rá, hogy — politikát kivéve, ahol amúgy is folyton hazudni kell — nyilvánvaló, legtöbbször a legnaivabb ember számára is átlátszó hazugságok ódiúmát magukra vegyék. Igazi közérdek ellen ritkán ír az újság; legfeljebb hallgat róla.

Ez is elég súlyos. Két meggondolás enyhíti azt az ítéletet, amelyet a rút elhallgatásokról mondanunk kellene. Az egyik az, hogy nagy visszaéléseknél, nagy panamáknál, úgynevezett nagy disznóságoknál a legritkább esetben sikerül a teljes elhallgattatás. A megvásárolhatóságnak van egy határa; ezen a határon túl nyugtalanodni kezd a sajtó, egy újság belefúj a vészkiáltásba és a többi követi. (Igaz, hogy az azután nagyon nagy disznóság legyen.) A másik meggondolás az, hogy a sajtó megvásároltsága magában még sohasem tett lehetővé semmiféle visszaélést. Előbb a parlamentnek, városi és megyei közgyűléseknek, tisztviselői karoknak kell hallgatniok és csak azután jön a sajtó hallgatása. A Panama-csatorna emberei előbb vették meg a politikusokat, azután a sajtót.

A sajtó a gazdasági és politikai erők megosztásának a hűséges tükré. Ha a sajtó visszaéléseket hallgat el, akkor azokat a visszaéléseket valószínűleg a sajtó hallgatása nélkül is elkövették volna, mert előbb vásárolják meg a parlamenteket és a városi közgyűléseket... Tessék visszagondolni egy-két igen felháborító üzletre, telekcserékre, üzemmegváltásokra; az újságok egyszer-kétszer makacsul lármáztak, de teljesen hiába. Előbb vásárolják meg a parlamenteket és a városi közgyűléseket... Ha a sajtó hallgat, akkor valószínűleg nem is volna ereje az üzletkötést meggátolni. A közvélemény érzékenysége és ereje kisebb volna, mint azoknak a tőkék-

nek, politikai és gazdasági hatalmaknak az ereje, amelyek az üzletet meg akarják csinálni. Hozzá kell még tenni, hogy a legtöbb panama csak az emberek érzése szerint panama, hogy forma szerint korrekt üzlet, és hogy piszkos titkokskáit csak olyanok ismerik, akik gondosan hallgatnak róla. Hogy tehát könnyen becsukhatják rágalmazásért azt, aki tolvajt kiabál. Végül, hogy a közvélemény a legritkább esetben hálás a tolvajkiabálásért, hogy támogatással ritkán fizet érte, és hogy viszont a nagy zsákmányolásra induló tőkének a — szervezetlen, sohasem eléggé öntudatos és rettetéses nehezen megmozduló — közvéleménnyel szemben ezer eszköze van a bosszúállásra.

És így, ha szubjektíve semmi mentéség nincs azok számára, akik hallgatásért pénzt fogadnak el, objektíve újra csak meg kell állapítanunk azt, hogy a sajtó nem lehet jobb, mint az a társadalom, amelyben él, hogy a sajtó nem emelkedhetik a környezetének, a talajának, a levegőjének a morálja fölé, hogy a gazdasági erők eloszlásának, a közvélemény érettségének, kulturális fejlődöttségének, politikai iskolázottságának a hű tükre. A kiadók számára nincs mentéség, a sajtó számára van.

Hogy az elhallgatásra való alkalmakat némelyik újság azután keresi, az természetes. Minél fejlettebb azonban a sajtó, minél erősebb, minél centralizáltabb, annál kevésbé válik az elhallgattatásra való hajlandóságból revolverzés. Az az újság, amelyik illegitim mellékjövedelmek nélkül is megél, amelyiknek az előfizetési pénzek és a hirdetési jövedelmek is fejedelmi hasznot hajtának, az nem fog folyton panamákat után szaglászni, hogy legyen mit elhallgatnia.

A magyar sajtóban a termelés teljes anarchiája dühöng. A magyar állapotok teljes züllöttsége és a magyar viszonyok teljes ziláltsága okozza, hogy Budapesten sokkal több lap van, mint amennyi az előfizetőiből megélhet. A szegénység oktalan költekezése ez, az ország szegénységének esztelen, rémült, kapkodó pazarlása. Hogy itt buzgóbban szaglász elhallgatandó panamákat után egyik-másik újság, annak ez

a szomorú szegénység az oka. A termelésnek ez a sajtó-
bell anarchiája óriási krachchal fog — talán nemsokára —
végződni. Elhull a férgese; és akik megmaradnak, azok nem
fognak a bankdirektorokhoz menni, hogy hallgattassák el
őket. Hanem — megvárják, míg a bankdirekto-
rok mennek hozzájuk...

(Ami a kormány szubvencióit illeti, meg kell ismételn
ezt: az a lap, amelyik szőröstül-bőröstül eladta magát, el-
pusztul; és amíg — bár bőséges ellenszolgáltatokért — egy
jól adminisztrált lap támogatja a kormányt, addig bizonyos,
hogy a közönség hangulata még nem ellenzéki hangulat;

Ami pedig a bankok állandó pausáléit illeti, ezek nem
olyan tisztességes üzletek, mint ahogy a lapok néha írják,
de nem is olyan tisztességtelenek, mint ahogyan professzion-
nátus kártyások képviselőházi beszédekben elpanaszolják.
Ez az üzlet egyrészt csak gazdaságilag fejletlen ország-
ban virágozhatik; másrészt a bankok tudják, miért fizetnek,
harmadszor a pausáléknak igazán meg lehet bocsátani, mert
a nagy visszaélések elhallgatására a pausálé nem elég. Azért
— külön fizetség jár.

Segíteni pedig mindezen nem segíthet más, mint a hala-
dás, a jövő. Amint a sajtó ízléstelenségeinek a kiirtását
csak a közizlés emelkedésétől lehet várni, épen úgy csak
a politikai érettség fejlődésétől, a gazdasági tudás terje-
désétől, a demokratikus társadalmi rendtől, a közönség éber-
ellenőrzésétől és világos kritikájától lehet várni a sajtó (és
a parlament és a magisztrátus) korrupciójának a kiirtását.
A siralmasan kritikátlan közönséget ízléstelenségekkel lakat-
ják jól. Az iskolázatlan közvéleményt becsapják. Minden
közönségnek és minden közéletnek — óh halhatatlan, bölcs,
őreg mondás — olyan sajtója van, mint amilyent megérdemel.

5. AZ ÚJSÁGIRO

A sajtó a közönség nevelését egy irányban egészen elvégezte már. A publikum ki van tanítva róla és minden újságíróvasó tud két dolgot: hogy az újságíró nem okvetlenül borzas, nagy nyakkendő, tisztátalan gallérú és mindig adós maradó fiatalember, és hogy a sötét tekintetű dzsentimén, aki bekopogtat hozzád és azt mondja, hogy ha nem fizetsz neki ötven koronát, kiírja, hogy viszonyod van a lényod nevelőnőjével, az egészen bizonyosan nem újságíró; bátran kirúghatod és még bátrabban átadhatod egy rendőrnek.

A revolverezés, az a bizonyos mocskos kis manőver, amelynek a nyíltságától és arcátlanságától maga ez a kulturális történelmi név is származik, szinte egészen kipusztult a sajtóból. Újságírók voltaképpen sohasem is üzték; egy-két desperádó — legtöbbször csak az újság környékén élő emberek — vetemedtek rá. A sajtó elterjedtsége, az, hogy a sajtó kitanította a közönséget a revolver-ember kirúgására, az, hogy mindenki betelefonozhat magához a szerkesztőhöz és megkérdezheti: »Az úr küldte-e hozzám ezt a kócost«, szinte tökéletesen kiirtotta az aljas, kicsi revolverezést.

Őszintén meg kell mondani, hogy van egy másik oka is ennek a kipusztulásnak. Az újságíró is ember; az ember pedig gyenge és gyarló és szívesen elhallgattatja a lelkiismeretét, ha igen szegény és ha egy igen nagy jólétekről van szó. A revolverezés kipusztulása összefügg az újságíró anyagi helyzetének a javulásával. Az újságírók egy része gögös úr, aki pofonütné azt, aki azzal az inszINUÁCIÓVAL közelednék feléje, hogy akármennyi pénzért inkorrekt dolgot cselekedjék. Azonkívül a legtöbb újságíró soha nem is kerül abba a helyzetbe, hogy — amint mondani szokás — panamázzon. Az újságírónak a saját lapja üz-

leteihez is legtöbbször csak annyi köze van, hogy néha felháborodik rajta és a szégyenletes elhallgatásokon igyekszik enyhíteni.

A verseny élesedése, az újság-üzem megnagyobbodása felszöktette a jó újságíró értékét. A lapok elszaporodása megalapozta a kereset biztosságát is. A jó újságírót nemcsak jól fizetik, hanem legtöbbször kapnak is rajta és kevés eset van rá, hogy igazán jó újságíró hosszabb ideig állás nélkül lett volna. A sokat emlegetett és kínos ostobán emlegetett bohém tehát eltűnt, és jött helyébe egy jól öltöző — sokszor velszi hercegi eleganciával öltözött — komoly, számláit pontosan fizető, szerény és megbízható úr, akiben titánkodásnak nyoma sincs, akiben azonban annál több a rendszeretet és a kötelelességtudás.

A régi újságíró romantikából annyi maradt meg, hogy az újságírók egy része éjjel dolgozik és nappal alszik; de aki tudja, hogy mennyi újságíró van már, aki nem is dolgozik éjjel, és aki tudja, hogy az az éjjeli munka milyen kevésbé jár az erkölcsök lazaságával, hogy hány az anti-alkoholista az éjjel dolgozó újságírók között, és hogy az éjjeli munkája után kávéházba betérő újságíró mennyivel inkább iszik egy csésze fehér kávéval habbal, mint holmi agyvelőioncsoló abszintet, az tudja, hogy ez az éjjeli munka sokkal kevésbé demoralizáló, mint — mondjuk — a számtisztek munkája, amely után a sörházba visz az út.

Ami kevés romantika még a szerkesztőségben van, azt többnyire az írók viszik oda, az írók, akik Magyarországon még szinte kivétel nélkül újságírók is, akik kivételes helyzetet tudnak maguknak egy-egy redakcióban teremteni és akik a maguk életét néha szabálytalanul, kisebb-nagyobb exploziókra rendezik be. Maga az újságíró: pontos, rendes és rendszerető ember. És milyen mértékben szorul ki az irodalom az újságból és milyen mértékben válik lehetségessé, hogy az író írói munkából — az újságírói munka nélkül megéljen, abban a mértékben száll el az újság-műhelyekből a régi romantika minden maradványa.

Az írók pedig — ez nekik is használ, az irodalomnak is, az újságnak is — kivonulnak a szerkesztőségekből. Lassanként kétféle ember marad benn: riporter és újság-szerkesztő-, rovatszerkesztő-hivatalnok. Még a nagy publicisták, a költő-vezércikkírók is kiszorulnak a napisajtóból. A legtöbb lap egyenesen arra törekszik, hogy az ítéletet mondó cikkeit — különösen a politikaiakat — uniformizálja. Mindegyik lapnak megvan a maga iskolája: az egyik csendes nagyképűségű liberalizmust, a másik áhitatos, nemzeti izzást akar minden vezércikkében. És megkapja. Négy-öt ember írja a vezércikkeket és a világerő sem lehet őket egymástól megkülönböztetni. Egyik napon épen olyan nagyképű és langyos, vagy ájtatos és csendesen izzó a cikk, mint másnap.

Egyre inkább a lap beszél, egyre kevésbé az ember. A nagy publicista-költők kiszorulnak a lapból. (Kivétel néhány politikus-publicista, aki a maga képére teremt egy lapot és akivel azonban áll és bukik az újság.) A publicisztika hőskora — legalább a napisajtóban — elmúlt. Az újság maga akar beszélni. És legfeljebb ünnepnapokon enged szóhoz jutni egyéniséget.

Maradnak tehát a riporterek és a szerkesztő-hivatalnokok. Ebben a két kategóriában azonban tengersok a változatosság és ebben a két kategóriában még mindig — vagy itt csak igazán — szóhoz jut az ügyesség, az ötletesség, a tudás, az újságíró-zseni. Le merem írni, hogy újságíró-zseni, mert csak Luigi Barzinire kell hivatkoznom, és világos, hogy a riport lehet fejedelmi intelligenciájú, sugárzó szépségű, elragadóan művészi és tudományosan pontos. A riportban lehet csudákat produkálni; és a szerkesztésben is. A szerkesztői ötletesség néha egy hadvezér nagy stílusát egyesíti egy nagy bankár gyorsaságával és éleslátásával; egy-egy rovatvezető néha iskolát nyithatna politikusok és diplomaták számára.

Igaz: sokszor felszínes az újság. De a redakciókban végre nem ülnek orvosprofesszorok és földmértan-tanárok,

és egy-egy szakkifejezés néha hibás helyre kerül orvosok és mérnökök óriási gaudiumára; de minél inkább differenciálódik az újságcsinálás, minél inkább szerkesztő-hivatalnokok kezébe kerül a munka, annál inkább bizonyos, hogy minden újság-anyagot a hozzá alaposan értő szakember dolgoz fel a közönség számára.

Mint hogy azonban a gyorsaság nem mindig engedi meg, hogy az újság-anyag a maga emberéhez jusson és mint hogy annyi ezerféle történés van, hogy az ezredrésze számára sem lehet teljes nyugodtsággal egy bizonyos szakembert kijelölni, az újságíró első kvalifikációja ez:

ne legyen olyan esemény, ne jelentkezhessék olyan ember, ne juthasson a kezébe olyan könyv, amelyről intelligensen, művelt embereket nem botránkoztatóan, csinosan ne tudnia referálni, amelyről ne tudna formás (és nagy dolgokban nem hibázó) ítéletet mondani, amelynek nagy vonásokban a múltját és — ha eseményekről van szó — csaknem pontosan a következményeit meg ne tudná jelölni. És ismerje fel eseményekben és emberekben az érdekest, a további eseményeket és érdekes cselekedeteket ígérőt; lássa meg az együgyű táviratban és a szimpla tudósításban a szenzációt; ismerje fel a közömbös beszédben a vihart ígérő bejelentést.

Alapos tudásra nincs szüksége; de szüksége van arra a képességre, hogy akármilyen tudás-mezőn gyorsan tájékozódjék. Hogy egy vaskos könyvet egy óra alatt elolvasson és egy félóra alatt olyan cikket írjon róla, amelyben minden benne van, ami a vaskos könyvből a közönséget érdekelheti. Részletismeretre nincs szüksége, de ismernie kell minden eseménynek az előzményeit és haldokló zenevirtuózok múltját egyformán. Nem kell, hogy nagyon ismerje Albániát, de tudnia kell, hogy tíz éves, csendes küzdelem és makacs fegyverkezés folyik érte; és készen kell rá lennie, hogy egy nap alatt — ha szükség van rá — öt könyv segítségével albán-szakértővé váljon. Nem kell sok nyelvet tudnia, de jó minél többet. Nem kell nagyon lelkiismeretesnek lennie, de sohasem szabad unalmassá válnia. A riporternek ezen-

felül még bátornak, ügyesnek, kitartónak, találékonynak és vakmerőnek kell lennie. És kell, hogy írni tudjon.

Ezekkel a kvalitásokkal — jó újságíró lehet akárki, márról holnapra is. Mindenki a bornyujában hordja a marsallbotot. Jöhet a szemináriumból, jöhet a pult mellől, jöhet a közös hadsereg tisztikarából és jöhet lakatosműhelyből; ha tegnap jött, ma már jó újságíró lehet. De a tegnapi jöttekből ritkán lesznek mára jó újságírók. A jó újságírót a szerkesztőség neveli, de az újságírónak magával kell hoznia azt a bizonyos hatodik érzéket, az újságcsináló érzéket, és legfeljebb előny: ha szokatlanul bő ismereteket, ügyességeket, nyelvtudást hoz magával.

A híres kancellár-mondás, amelyet utóbb maga a kancellár cáfolt meg, hogy az újságírók pályatévészett emberek, annyiban mindenesetre igaz, hogy az újságírók valamikor mind más pályára készültek. De nincs azért pálya, amelyre annyi szeretettel lépnének emberek, mint erre, nincs mesterség, amelyet annyi szent áhítattal és annyi naiv gyönyörűséggel kezdenének meg, mint ezt. Igaz: az áhítatos és naiv kezdőkből cinikus és hidegvérű emberek válnak; de nincsen azért pálya, melyen annyi kötelességtudás, annyi pontosság, annyi szeretet és fanatikus kitartás dolgoznék, mint az újságírásban. Hanyag és kötelességmulasztó újságírót még alig látott a világ. És ha a mesterség egy kissé meg is változtatja a közönséges értelemben vett morált, az újságírók között mégis a tisztesség, az erkölcsi erő, a komoly becsületérzés valóságos hőseit és mártírjait lehet találni.

Mi az, ami az embereit így hozzákapcsolja ehhez a pályához? Nem az a lelkesedés, amely otthagytta velük a szemináriumot és az egyetemet, mert az már elpárolgott. Nem is az, hogy a szentlélek lovagjának érzi magát az újságíró, mert csak újságírósága mézesheteiben érzi magát annak. Nem az, hogy miniszteri fizetések is vannak egy-egy redakcióban, mert az újságírók átlagát — bár a fizetések fölébe emelkednek a középosztály, a lateiner-tábor keresetének — nem fizetik fejedelmien. Nem is a pálya úgynevezett

előnyei, hiszen a legtöbb újságíró csak kelletlenül veszi igénybe a szabadjegyeket és gyűlöli például a színházat. Nem is a munka eseményessége és változatossága, hiszen az újságíró az események iránt való érzékenységet csak a munkája számára őrzi meg. Talán nem is az, hogy minden közember a bornyújában hordja a marsallbotot és hogy — különösen fiatalemberek — néha káprázatos gyorsasággal emelkednek a rangsorban. Hanem az az elfogódás talán, az a bizonytalan borzongás, amely akkor fut át az emberen, amikor a rotációs gép megindul és amikor az ember úgy érzi — még ha egy reakció-szaggal telt papírtömeget ont is a gép — hogy eggyé vált az emberiség egész haladásával és hogy a saját testén lüktet keresztül a haladás ritmusa.

7. ÚJSÁGÍRÓ-SZERVEZKEDÉS

Újságírók között időről-időre felhangzik a szervezkedés jelszava. A hivatalos újságíró-egyesületeket valamikor szintén azzal a jelszóval és azzal a becsületes szándékkal alapították, hogy az újságíró-munkások anyagi helyzetén kell javítani, az újságíró-társadalom erkölcsi érdekeit kell megvédeni; a kezdetben szerény, harcos és demokratikus egyesülésből azonban idővel mindig dísz-egyesület lesz, reprezentáló testület vagy kényelmes klub; a fiatal költökből öreg főreniházi tagok lesznek; az újságíró-bérmunkásból újságíró-munkaadó válik (sokszor ridegebb és kicsinyesebb, mintha szatócs gyanánt kezdte volna a pályáját); a be nem érkezettek, a munkások, a fiatalok ilyenkor mozgolódni kezdenek és szervezkedni akarnak.

Ujabbán a szakszervezet jelszava hallatszik sűrűn. Akik lelkesednek érte, a szakszervezettől várják az újságíró-érdekek eredményes szolgálatát és az újságíró-társadalom erkölcsi érdekeinek a hathatós védelmét.

Ez a remény azonban egészen dőre. Az újságíró — a szónak osztályharcú értelmében — egyenesen szervezhetetlen; és ha valami csoda valamely szervezetet megteremtene, ez a szervezet egészen tehetetlen volna és sem az újságíró anyagi érdekeiért, sem az úgynevezett erkölcsi érdekekért nem cselekedhetnék semmivel sem többet, mint a hivatalos újságíró-egyesületek.

Az újságíró — hiába érzi és valami kedves naivitással hiába vallja magát újabbán büszkén munkásnak — nem munkás. A munkájával és a munkaadójával szemben egészen más a helyzete, mint az igazi, a szervezhető és, tegyük mindjárt hozzá, tanult munkásnak. Ami az igazi munkást mindenekelőtt jellemzi és a szervezkedési és a gazdasági

harcra rákényszeríti, az a szomorú törvénytörés, hogy valószínűleg egész életében bérmunkás marad: az újságírónál nincs meg. Ami ott, kivétel, az itt szabály: egy újságíró karrier a legtöbb esetben úgy végződik, hogy — ha az ember nem is válik munkaadóvá, de — hozzájut a vállalkozói nyereség egy részéhez és megkapja a munkája teljes értékét. Azonkívül: az újságírás a legnagyobb mértékben átmeneti foglalkozás és a képviselőségtől a színházigazgatóságig a vagyonszerző alkalmakra való átmenetel egész tömegét kínálja. Azután: nincs két újságíró, akinek a munkája egyforma volna, és nincs öt, aki számára joggal lehetne egyforma munkafeltételeket követelni. Végül: a szervezkedésnek, a különben is nehezen elképzelhető harcnak nincs semmiféle anyagi garanciája. Egy újságíró-sztrájkot elgondolni is képzelenség.

Az újságíró-munka, a jó újságíró munka értéke csak a közönség éber és kényes ízlésében van. Németországban köthetett is vagy húsz költő kartellt arra, hogy egy bizonyos ár-minimumon alul nem adnak el verseket az irodalmi lapoknak. Németországban a jó vers közzükséglet. (Legalább az irodalmi lapok világában.) De miért volna Magyarországon közzükséglet a jó újság? A verseny még arra is rávitte a kiaoókat, hogy jó újságot adjanak. De ha szükség volna rá, tíz irodalmi hajlandóságú kereskedősegéddel, vagy tíz ifjú jogással csináltatnák meg a lapjukat, anélkül, hogy a közönség nagy tömegei a változásból észrevennének valamit. Aminthogy van Budapesten újság — és nem a legkevésbé olvasott — amelyet ötven koronás havi fizetésért hazafias jogászok írnak össze...

Sztrájkról tehát nevetséges beszélni. A szedőkkel való szövetkezésről szintén nevetséges. Az imponderabiliák, amelyek itt a legfontosabbak, az újságírásnak a művészethez való közelsége, az egyéniség, az egyéni képességek és tehetségek döntő fontossága, lehetetlenné tesznek minden bérmunkás-mintára való szervezkedést. A szervezkedés a legjobb esetben két dolgot érhet el: valamelyes hasznos munka-

közvetítést és bizonyos újságíró-társadalmi érdekek szolgálását. De nem ám — amiről szintén szokás ábrándozni — a sajtó korrupciójának a kiirtását.

A sajtó korrupciója gazdasági okokból fakad. Ez ellen hiába akármiféle újságíró-felbuzdulás, annyival inkább, mert — az egyébként sokszor méltatlankodó — újságíróknak semmiféle erejük nincs rá, hogy csak egyetlenegy kiadót is meggátoljanak legitim vagy illegitim üzletei megkötésében. Az az újságíró, aki a lapja üzleteiről tud és akinek az állásánál fogva, módjában volna őket meggátolni is, az egyébként többnyire nem is akar meggátolni semmit, mert legtöbbször neki is van valami haszna a dologból. Az újságíró nem bérmunkás...

Felfelé való harcát az újságírónak magának kell végigküzdenie. Ez a harc semmiképen nem reménytelen. Igaz, kemény munkával, de férfikorra a legtöbb újságíró eléri a polgári jólétnek egy bizonyos fokát. A húsz-, huszonnégy-, harmincezer koronás fizetésű írók, publicisták és szerkesztők a budapesti sajtóban nincsenek sokan. De vannak egy páran. És a tízezer koronás jövedelem a férfikorban levő újságírók között szinte a létminimum.

Ezt az összeget nem mindig egy munkaadó fizeti; az újságíró-jövedelem sokszor több helyről szűrődik össze. Így például egy harmincéves, ügyes politikai riporternak, egy nagy budapesti napilap munkatársának (államtudományi doktor, az ügyvédi pályát hagyta ott) a következő jövedelmel vannak. A lapjától kap rendes — fix — fizetés gyanánt ötszáz koronát. Minthogy minden nap be kell járnia a képviselőházba, ott tudósítást csinál egy esti lap számára is; ettől kap kétszáz koronát. Politikai tudósítással lát el két külföldi lapot, ez jövedelmez minden hónapban négyszáz koronát. Összesen ezeregyszáz korona egy hónapban, tizenháromezerkétszáz korona, hatezerhatszáz forint egy évben. Az államtitkárok fizetése.

Egy másik politikai riporter, egy kisebb lap munkatársa, huszonhét éves, építésznek készült, keres egy hónapban a

lapjától 300 koronát, vidéki laptudósítással 300 koronát, különböző cikkekkel 100 koronát, összesen 700 koronát.

Egy huszonhárom éves rendőri riporter kap havonként a lapjától 240 koronát, egy esti laptól 160 koronát, cikkekkel keres 40 koronát, összesen 440 koronát.

Ezekért a jövedelmekért azonban keservesen, verejtékesen meg kell dolgozni: reggeltől hajnalig. Tíz órakor délelőtt kezdődik a munka és éjjel után ér véget.

Kevesebb munkával kevesebb jövedelem jár. Újságírók, írók, publicisták, akik csak egy lapnak dolgoznak, kényelmesebben élnek, de kevesebbet keresnek. Van huszonnégyezer koronás fizetés, de van kétezer koronás is.

A tisztességesebb és nagyobb budapesti lapoknál a minimális fizetés egészen fiatal emberek számára 100—160—200 korona. Vannak munkauzsorások, nagy hazafiak és közéleti erkölcsösök, akik negyven-ötven koronás toll-rabszolgákkal iratják össze az újságjukat. De ki fogja a maga ezer koronáját kockára tenni azért, hogy a képviselő úr a rabszolgáinak húsz koronával többet fizessen havonként?

8. A MAGYAR SAJTO

Egyenesen érthetetlen, hogyan született meg az a szállóige, hogy Magyarország a politikai iskolázottság országa.

Politikai iskolázottság... Magyarországon sok becses erő, a magyar közéletben sok értékes tulajdonság van, de a politikai iskolázottságot igazán hiába keresi itt a leglelküismeretesebb társadalmi kutatás Diogenes-lámpája.

Két párt és két ember között — három évvel ezelőtt — bizonyára az volt a legalapvetőbb politikai különbség, hogy az egyik negyvennyolcas, a másik hatvanhetes. Ez volt a legmélyebb szakadék, a legnagyobb távolság, zenit és nadir. Gróf Apponyi Albertnek egy keserűségében született elhatározása ezt az óriási távolságot egy szép napon mégis áthidalta. Apponyi hatvanhetesből — máról-holnapra — negyvennyolcassá tudott lenni. Egy hazafias lélek bizonyára csak nagy forrongások, aggodalmak, lelki tusák és tépelődések után jut egy ilyen nagy elhatározásra. És — csodálatos — mikor barátaival, hiveivel, harminc-negyven főből álló pártjával közölte elhatározását, a harminc-negyven ember egyszerre szintén úgy érezte, hogy a hatvanhetes alapba vetett hite megingott. A csodálatos nagy változást, a töprengésekkel és lelki tusákkal járó, a harminc-negyven ember veleszínálta a vezérrel. Tegnap még ők is hatvanhetesek voltak, ma ők is csak a negyvennyolcas programtól tudták várni a haza javát.

Még ez is rendben van. A harminc-negyven a vezérrel együtt élt, látták a vívódásait és töprengéseinek a visszhangja az ő lelkükben is megszólalt. De azután jöttek a választások...

A harminc-negyven embert hatvanhetes programmal vé-

lasztották meg. A választóknak tudniok kellett, miért szavaztak a hatvanhetes programra. A harminc-negyven értette a vezér változását. De az ezrek és a tizezrek. A távollevők... A politikai finomságok és a személyes rancunok iránt érzéketlenek... Nekik ragaszkodniok kellett a hatvanhéthez, amelyben négy évvel ezelőtt a haza üdvét látták.

Nem ez történt. A harmincat-negyvenet az új negyvennyolcas programmal épen úgy megválasztották, mint a hatvanhetessel. Nem csak Apponyi Albert feküdt le este hatvanhetesnek, hogy reggel negyvennyolcas gyanánt keljen fel, hanem a választók ezrei és tizezrei is. De akkor: milyen volt az ő hatvanhetes meggyőződésük ereje, és milyen lett az ő új negyvennyolcas vallásuk tudatossága és értelmessége? Tudták-e ezek a választók, mit jelent hatvanhetesnek lenni és tudták-e később, mit jelent negyvennyolcasnak lenni?

Miért beszéljünk egyébként a választókról? A függetlenségi párt nagy győzelme után a függetlenségi körben nyílt értekezleten vita folyt arról: benne van-e az általános választójog a függetlenségi programban. És Bartha Miklós és Károlyi István hangosan, és több tucat képviselő halkán amellet plaidirozott, hogy nincs benne. Kossuth Ferenc döntötte el egy határozott »De benne van«-nal a kérdést. A függetlenségi párt vezértagjai nem tudták, hogy egy ilyen döntő fontosságú követelés benne van-e a pártprogramban.

Arról, ami a koalíció kormányra jutása óta történt, jobb nem beszélni. Mit is beszéljünk tovább? A példa fáj. Magyarországról meg lehet állapítani, hogy nem a politikai iskolázottságnak, hanem a politikai iskolázatlanságnak a klaszszikus hazája.

Hiszen tudjuk mi, hogy ennek a rémítő zavarodottságnak, ennek a lelki kuszáltságnak mi a magyarázata. Egyelőre azonban elég ennyi: a magyar közélet teljes zavarodottsága, a közönség teljes politikai iskolázatlansága meglátszik a magyar sajtón is.

Lapok, külföldi lapok is, ritkán állnak pártszolgálatba. Az újságot a szabad mozgásában a feszes pártprogramm gátolja. Az újság nem elveket akar terjeszteni, hanem terjeszkedni akar bármilyen elv rovására. A lapok legnagyobb részének büszkén hirdetett pártatlansága igazában nem etikai elv, hanem — ha öntudatlanul is — üzleti. A párthoz, vagy egy szorosan meghatározott pártprogrammhoz való tartozás gátolja meg a szabad mozgást. A pártatlan újság azonban felhasználhat minden áramlást lent és minden szelőt fent, hogy a hajóját jó vizekre juttassa.

A külföldi lapok sem szeretik a hangos színvallást, a magyar lapok egyenesen rettegnek tőle. Egy bátor szó jobbra vagy balra valamely nagy kérdésben külföldi laptól is elriaszthat egy csoport olvasót; a magyar lap ilyenkor az egész olvasóközönségéért retteg.

Ennek két következménye van. Vagy az, hogy olyan dolgokban, amelyek a külföldön a politika nagy vízváltásai, hogy ilyen dolgokban a lapok jó része nem mer határozott véleményt mondani, hanem elelmékedik, elszellemeskedik, a szavakkal eljátszogat körülötte (gondoljon mindenki például arra, hogyan viselkedtek a lapok a szekularizáció kérdésével szemben); vagy az, hogy némelyik újság a legtarkább és legképtelenebbül összeszedett nézetekkel traktálja az olvasóközönségét. Van újság, amely a polgári radikalizmus egész csomó követelése mellett a nemzetiségek kiirtását követeli. Más lap az izzó sovinizmus himnuszai után az állami iskola ellen, a fajszeretet lángoló kitörései közepette a nagybirtok parcellázása ellen, az önálló vámterület dicséretével egy lélekzetre a nagyipar ellen, a demokratikus haladással együtt kivételes törvények mellett, a házszabályok szentségével együtt egy csomó képviselő kipofozása mellett ír. Nem tudják, mi a perspektívája például az önálló vámterületnek, mi a tartalma a demokrácia jelszavainak.

Azaz: talán tudják. De lehetetlen, hogy közönségünknek őszintén elmondják. Az agrárius színezetű negyvennyolcas újság olvasója megköveteli a lapjától az önálló vámterü-

let hazafias hangoztatását, de dühösen hördülne fel, ha a lapja megmagyarázná neki az önálló vámterület igazi jelentőségét. Így van azután, hogy az itt említett agrárius olvasó negyvennyolcas újságot olvas, de a negyvennyolcas újságnak soha sem szabad a negyvennyolcas jelszavak tartalmát megmutatnia; így van, hogy a zsidó kereskedők, zsidó rabbinusok boldogtalanok, ha egy napon nem kapják meg szívükhöz nőtt újságjukat: a nagybirtokos arisztokráciának nemzeti jelszavakból élő, kereskedelem-ellenes lapját, amely időről-időre — a plébános előfizetők kedvéért — egy kis hazafias antiszemizmust is megereszt. Így van, hogy két hét múlva ugyanaz a lap, ugyanazon a helyen az ellenkezőjét írhatja annak, amit két héttel ezelőtt írt, így van, hogy a magyar újságok nagy része — kellő óvatossággal — csaknem minden elvet megtagadhat; és csaknem minden elvet elfogadhat. A közönség iskolázatlan.

Ez a közönség, a lapok nagy részét fentartó magyar középosztály nincsen tisztában a maga érdekeivel. Különös társadalmi kapillaritás útján átvette a nagybirtokosság és a hivatalviselő dzsentri egész gondolkozását. A meggyőződése és jelszavai nagybirtokos-meggyőzések és nagybirtokos-jelszavak. A fájdalmi azonban polgári fájdalmak. Innen a zavarodottság, a gondolkozás kuszáltsága, a lap-előfizető megbizhatatlansága. A magyar polgári középosztálynak nincsenek kidolgozott, egész politikai programjai, kialakult, teljes, befejezett meggyőződéssel, nincsenek élesen elhatárolt pártalakulásai: nincsenek tehát magyar lapok, amelyeknek élesen elhatárolt, tiszta és világos programjuk van.

A kialakulatlanságnak gazdasági okai vannak. A termelés régi rendje azonban kiadott minden erőt, ami benne volt. A nagybirtokos osztályuralom utolsó átout-ja a negyvennyolcasság volt. Az erejevesztett termelési rendet és a ráépült politikai uralmat azonban semmi sem tarthatja már sokáig életben.

Az osztályok tudatára ébrednek a maguk érdekeinek; az eddig elhomályosított osztálytagozódás a legnehezebb já-

rású agyvelő számára is világossá lesz; a polgári osztály megalkotja a maga politikai programjait. És a lapjaitól megköveteli a maga meggyőződéseinek a hirdetését.

Nem jöhet többé egy új függetlenségi párt, amely fölvesz a programjába hetet, havat, kéket, zöldet, mindent, amiről azt gondolja, hogy a választóknak tetszik, fölvesz anélkül, hogy csak egy programpontját is a maga értéke szerint értékelné és a maga igazi jelentőségében megérteni akarná. Nem jöhet többé omnibusz-programm, amely meghódít minden elégedetlenséget és amely demokratikus lobogó alatt feduális csempészárút szállít. Ki van játszva az utolsó átut.

Az osztálytagozódás azután nyílt színvallást követel a lapoktól. Akkor minden lapnak tudnia kell, mit akar, mert tudnia kell, mit vár tőle a közönsége. Sok lapra keserves napokat fog hozni ez az átmenet, de a lapok nagyrészenek szellemi és erkölcsi nívóját emeli. Mert az élesen körvonalazott pártprogram korlátokat állít a vezércikkekben üzött szemérmetlen előfizető-fogdosás elé; és mert a pártellenőrzés, amelyet nem kell, hogy egy bizottság gyakoroljon, amelyet épen a pártéletadta politikai iskolázottság végez, ez az ellenőrzés erős korlátokat rak az üzletkötések, a megfizetett írások és a megfizetett — elhallgatások elé. (Áminthogy sokszor a legkényesebb kérdésekről egy-egy igaz szót, néha egészen egyformán hangzót a Népszavában és az Alkotmányban lehet találni. Két »elfogult« pártlapban: a szociáldemokratában és a klerikálisban.)

Pártoknak: osztályoknak harca szüli a haladást. Ez alól az igazság alól a sajtó sem kivétel. Ha itt-ott nem is demonstrálja még ezt az igazságot, az ígérletét már megmutatja. És zavaros, sokszor piszkos áradásában mindenképen, a fejlődés korábbi vagy későbbi stádiumában egyformán — újra csak ezt kell mondani — a haladás örök ritmusa lüktet.

TARTALOM

A sajtó	3
1. A sajtó és a közönség	4
2. A közönség	10
3. A sajtó fejlődése	15
4. Az antizsurnalizmus	19
5. A sajtó korrupciója	24
6. Az újságíró	28
7. Újságíró-szervezkedés	34
8. A magyar sajtó	38